

ნათია სინარულიძე

გალაკტიონი: ინტერტიქსტური ეტიუდები

I. წარსულისა და აწმყოს კოლიზია

გალაკტიონ ტაბიძის ლექსი „მივაშუროთ!“ პირველად 1927 წლის „რჩეულში“ დაიბეჭდა. შემდგომი პუბლიკაციისას – 1937 წელს გამოცემულ თხზულებათა I ტომში – პოეტმა იგი 1916 წლით დაათარიღა. ეს თარიღი გაზიარებულია 1959 წლის „რჩეულშიც“ და გალაკტიონის თხზულებათა თორმეტტომეულშიც.

ნაწარმოების პუბლიკაციასა და ავტორისეულ დათარიღებას შორის არსებული ხანგრძლივი ინტერვალი ბადებს კითხვას – რატომ უნდა გამოექვეყნებინა პოეტს „მივაშუროთ!“ ამდენი წლის დაგვიანებით? ეჭვს კიდევ უფრო აძლიერებს ის, რომ ლექსს გალაკტიონის სიმბოლისტური პერიოდის ლირიკასთან არც თემატიკით და არც პოეტიკით არაფერი აქვს საერთო. „მივაშუროთ!“ ორი ექვსსტრიქონიანი სტროფისგან შედგება. ნაწარმოების მიხედვით, საჭიროა ყველაფრის განცდა და გამოთქმა, რაც ამქვეყნად, ცხოვრებაში ხდება, თუმცა ლირიკული გმირის მოწოდება ორივე სტროფში ერთნაირი, სინანულნარევი რეფრენით ბოლოვდება:

სიცოცხლის ჩანგებს მივაშუროთ ისევ თასებით,
მრავალ წყურვილთა განელებათ გაათასებით...
ტკბილი და მწარე... სულ ერთია... **ცეცხლი** მაგარი,
საქართველოსთვის გრიგალია და ნიაგარი...
მაგრამ ისინიც... **ცეცხლი** იყო მათი თვალები...
ყველა ისინი მშვენიერნი იყვნენ ქალები!

ვთქვით ამომსკდარი მიწებიდან ზღვა დარხეული,
თასი დღის ხმათა და კვლავ თასი ზამბახეული...
ვთქვით ბრძოლა, ომი, ქარიშხალი, სახლი, ვაგონი,
ჩვენ ვთქვით რადიო და რენტგენი გამონავონი.
მაგრამ ისინი... **ცეცხლი** იყო მათი თვალები...
ყველა ისინი მშვენიერნი იყვნენ ქალები!

ლექსში, როგორც ვხედავთ, ერთმანეთთან დაპირისპირებულია ორგვარი „ცეცხლი“: ერთი მხრივ, სტროფის ძირითად ნაწილში – „სიცოცხლის ჩანგებიდან“ მომდინარე, სინამდვილესთან, აწმყოსთან დაკავშირებული ცეცხლი და, მეორე მხრივ, – რომანტიკულ წარსულში დარჩენილი ტრფობის ცეცხლი, რომელსაც ლექსის რეფრენი ეთმობა.

ამგვარი შინაარსის ნაწარმოები გალაკტიონს, სავარაუდოდ, იმ დროს უნდა შეექმნა, როდესაც თვითონ იდგა პრობლემის წინაშე – რა ფორმით მიეღო და გამოესახა ის რეალობა, რასაც ახალი ეპოქა სთავაზობდა, რა დამოკიდებულება ჰქონოდა თავისსავე რომანტიკული მსოფლმხედველობის ლირიკასთან.

ჩვენამდე ამ ნაწარმოების ორი ავტოგრაფია მოღწეული: პირველი (492) ფრაგმენტულია და ათმარცვლედითაა დაწერილი. არასრულია მეორე ხელნაწერის (981) ტექსტიც, თუმცა ეს უკანასკნელი შედარებით ახლოსაა ლექსის საბოლოო რედაქციასთან. ნაწარმოების შექმნის თარიღი არც ერთ ავტოგრაფში არ არის მითითებული.

ხელნაწერებზე დაკვირვებისას ყურადღება მიიქცია ამგვარმა ფაქტმა: ავტოგრაფში (981) ტექსტის მარცხნივ მიწერილია „**ვასილხ ალექსო**“, ხოლო მარჯვნივ – „ვართ მოძრაობა და მატერია“.

როგორც ცნობილია, გალაკტიონი ხშირად ქმნიდა ლექსებს ამა თუ იმ ავტორის ტექსტიდან მიღებული შემოქმედებითი იმპულსის შედეგად. ამის გათვალისწინებით, პოეტის მინაწერები სავარაუდოდ შთაგონების

წყაროზე მინიშნებად ჩავთვალო და ვასილ ალექსოს ნაწარმოებთა მოძიება გადავწყვიტე – ლექსის პირველწყაროს პოვნა, გარდა ტექსტის გენეზისის გარკვევისა, შესაძლოა, დათარიღების პრობლემის გადაწყვეტაშიც დაძმარებოდა.

რეპრესირებული უკრაინელი პოეტი ვასილ ალექსო (1889 – არაუადრეს 1942 წ.) „ფუტურისტების დამკვრელური ჯგუფის“ დამაარსებელი და უკრაინის გლეხ მწერალთა ორგანიზაცია „ПЛУГ“-ის წევრი იყო. მისი ნაწარმოებების ძირითად თემატიკას 1917 წლის რევოლუციის შემდეგ სოფლად განვითარებული რთული სოციალური და პოლიტიკური პროცესები წარმოადგენდა.

ალექსოს პირველი ორი პოეტური კრებული 1920 წელს გამოიცა, ხოლო მესამე – 1927 წელს. რამდენადაც ჩვენთვის ცნობილია, არც ერთი მათგანი რუსულ ან ქართულ ენებზე ნათარგმნი არ ყოფილა. გალაკტიონი ვასილ ალექსოს ნაწარმოებებს, სავარაუდოდ, 1924 წელს გამოცემულ უკრაინული პოეზიის ანთოლოგიაში („Антология украинской поэзии в русских переводах“) უნდა გასცნობოდა, რომელიც ალექსოს ორი ლექსით იხსნება. მათგან პირველი უსათაურო, სამსტროფიანი ნაწარმოებია და შინაარსობრივად ახლოსაა გალაკტიონის ლექსთან „მივაშუროთ!“

შევადაროთ უკრაინელი პოეტის სტრიქონები და გალაკტიონის ხელნაწერის ტექსტი:

ალექსო:

К жизни ключам - скорей с ковшом!
Напитков мне - на целый век:
Горких и сладких, крепких, с огнем,
Чтоб вечно сердце жар жег.
Пить и пить из трещин земли
Полный ковш пива, хмельных медов,
Ковш - сочных лилий,
Ковш - звуков лесов.

(ცხოვრების წყაროსთან - სასწრაფოდ **თას(ებ)ით**,
ეს სასმელები მე მეყოფა მთელს საუკუნეს –
მწარე და ტკბილი, მაგარიც — ცეცხლიანი, –
რომ გულს მუდამ სიმხურვალე წვაავდეს.
ვსვათ და **ვსვათ მიწის ნაპრალებიდან**
ლუდით სავსე თასი, მათობელა თაფლუჭით,
ცვიანი შროშების თასით,
ტყის ხმებით [ავსებულ] თასით..).

გალაკტიონი:

სიცოცხლის მორევს მივაშუროთ ისევ თასებით,
მრავალ წყურვილთა განელეებულ გაათასებით.
ტკბილი და მწარე... სულ ერთია... **ცეცხლი... მაგარი.**
სიცოცხლის წყარო გრიგალია და ნიაგარი...
ვსვათ, ამომსვდარი მიწებიდან შველა დარხეული,
თასი დღის ხმათა და კვლავ **თასი ზამბახეული...**
ვსვათ, ბრძოლა, ომი, ქარიშხალი, სახლი, ვაგონი,
შევსვათ რადიო და რენტგენი გამონაგონი...

ვფიქრობ, ამ ფრაგმენტებს შორის სიახლოვე საეჭვო არ არის: ალექსო, ისევე როგორც გალაკტიონი, ცხოვრების წყაროსთან/სიცოცხლის მორევთან მისვლისაკენ მოუწოდებს შემოქმედთ, ამასთანავე, ერთნაირი მოწოდება მსგავსი შინაარსის ლექსიკური ერთეულებითაა გადმოცემული. თუმცა, გალაკტიონის ტექსტი ხელნაწერშივე განსხვავდება ალექსოს ნაწარმოებისაგან – ქართველ პოეტთან ცხოვრება, რეალობა მხოლოდ ბუნებას კი არა, მთლიანად თანამედროვე სინამდვილეს – ცივილიზაციას და მის მიღწევებსაც (ვაგონი, რადიო, რენტგენი...) მოიცავს. მაგრამ მთავარი, რაც გალაკტიონისა და ალექსოს ნაწარმოებებს განასხვავებს, ქართველი პოეტის მიერ რეფრენად გამოყენებული სტრიქონებია, რომლის მონახაზიც ჯერ კიდევ ავტოგრაფში გვხვდება:

მაგრამ ისინი... ცეცხლი იყო მათი თვალები...
ყველა ისინი მშვენიერი იყვენ ქალები!

ალექსოსთან „მშვენიერი ქალების“ შესახებ არაფერია ნათქვამი. უკრაინელი ავტორის სამსტროფიანი ლექსი მთლიანად მოწოდებას წარმოადგენს, მისთვის უცნოა წარსულის გამო გულდაწყვეტა. ეს, თუ ავტორის შემოქმედებით ბიოგრაფიას გავითვალისწინებთ, სრულიად ბუნებრივია: მემარცხენე-ფუტურისტული ორიენტაციის ალექსოს, გალაკტიონისგან განსხვავებით, არ ამძიმებდა რომანტიკულ-სიმბოლისტური წარსული. შეიძლება ითქვას, რომ „მივაშუროთ“ ერთგვარი პოლემიკაა უკრაინელ პოეტთან. გალაკტიონი თითქოს ეთანხმება ალექსოს, რომ ცხოვრებასთან, ახალ ეპოქასთან სიახლოვე აუცილებელია, მაგრამ იქვე დანაწევრებით იხსენებს წარსულს, რომლის უარყოფა, რომელთან განშორებაც იოლი არაა.

გალაკტიონის ლექსის წარმომავლობის გარკვევის შემდეგ ცხადი ხდება, რომ „მივაშუროთ“ დაწერილი უნდა იყოს არა 1916 წელს, არამედ, 1924-25 წლებში, „უკრაინული პოეზიის ანთოლოგიის“ გამოსვლიდან (1924) მალევე, გალაკტიონ ტაბიძის იმ „რჩეულის“ სტამბისთვის გადაცემამდე (1925), რომელშიც ეს ლექსია შეტანილი.

აღეშკოს ნაწარმოები, როგორც ითქვა, სინამდვილესთან მისვლისა და მისი ასახვის აუცილებლობას ეძღვნება. საფიქრებელია, რომ სწორედ ამგვარი შინაარსის გამო მიიპყრო მან გალაკტიონის ყურადღება. 20-იან წლების დასაწყისიდან გალაკტიონი „დაჟინებით ცდილობს ურთულესი ეპოქის არსის ამოცნობას, სინამდვილესთან მიმართების მოღუსის მოძებნას“ (თ. დოიაშვილი).

რეალობის ასახვასა და ლირიკის განახლების აუცილებლობაზე გალაკტიონი არა ერთ წერილში მსჯელობს: „...მოვიდა ახალი ცხოვრება, ახალ ცხოვრებას სჭირდება ახალი ფორმები, ახალ ფორმებს კი ახალი სიტყვები“, – ვკითხულობთ გაზეთში „პოეზიის დღე“; „გალაკტიონ ტაბიძის ჟურნალის“ პირველსავე ნომერში დაბეჭდილ მეთაურ წერილში პოეტის მოთხოვნა უფრო კატეგორიულია: „აირჩიეთ ორში ერთი: განახლება ან სიკვდილი. და ამიერიდან ქართული ხელოვნების დევიზია: განახლება ან სიკვდილი. მე გეძახით თქვენ, გმირებო, შემოქმედების ცეცხლით საესე ახალგაზრდობავ, შეითვისეთ და შეიყვარეთ ახალი საქართველოს ხმა: განახლება ან სიკვდილი!.. გაუმარჯოს ახალ შემოქმედებას...“.

ამ მოწოდებების პარალელურად, გალაკტიონის ლირიკაში 20-იანი წლების დასაწყისიდან შესამჩნევია სინამდვილესთან მიახლოების ტენდენციაც, თუმცა, „რეალობაში დაბრუნება პოეტისათვის ურთულესი პროცესი იყო, რადგან სუბიექტურად იგი განიცდიდა, როგორც ძველ პრინციპებზე უარის თქმას“ (თ. დოიაშვილი).

ვფიქრობ, სწორედ ეს განცდები, წარსულისა და აწმყოს კოლიზია არეკლილი გალაკტიონის საანალიზო ლექსში: პოეტი, ერთი მხრივ, დარწმუნებულია, რომ „სიცოცხლის ჩანგებს“ უნდა მიაშუროს, მეორე მხრივ კი – გულდაწყვეტით იხსენებს თავის წინარე, რომანტიკულ შემოქმედებას.

* * *

ჩემი დაკვირვებით, „მივაშუროთ“ სიახლოვეს ამჟღავნებს გალაკტიონის 1925 წელს გამოქვეყნებულ ნაწარმოებთან „ო, გადავეშვით უფიქრებლად“. ორივე ლექსი თოთხმეტმარცვლედითაა დაწერილი (5/4/5), ერთნაირია გართიმვის სისტემა (აა, ბბ, ცც...) და, რაც მთავარია, იგივეა თემატიკა და პათოსი: აქაც წარსული და აწმყო, რომანტიკული ნამყო და რეალობა უპირისპირდება ერთმანეთს. ამგვარი მსგავსების ფონზე „ო, გადავეშვით უფიქრებლად“ პრობლემისადმი პოეტის განსხვავებული დამოკიდებულებით იპყრობს ყურადღებას:

ო, გადავეშვით უფიქრებლად ზღვების თამაშში,
ნუ გემინია, არ დავკარგავთ გზას აკლდამაში.

მომდევნო სტრიქონები კი გაბმული სინანულია წარსულში დარჩენილი „დაკარგული გულის ხმის“ გამო:

ჩვენ დაგვიკარგავს ჩვენი გულის ხმა შორეული,
ათასი ხმიდან მხოლოდ ერთხელ ჩამორეული;
ათას სიტყვაში მხოლოდ ერთი მწუხარეს ბაძავს,
რალაც კარგზე და მშვენიერზე ატარებს ძაძას.
ვეძებ ამ ერთ ხმას, ამ ერთ სიტყვას უნდა მონება.
მასზე ატარებს ძაძას ჩუმი გამოგონება.

„მივაშუროთ“ და „ო, გადავეშვით უფიქრებლად“ დაახლოებით ერთსა და იმავე პერიოდშია დაწერილი. ეს ლექსები ამკარად მეტყველებს იმაზე, თუ რა სირთულეები ახლდა გალაკტიონის მიერ ახალი პოეტური გზის ძიებას, რამდენად წინააღმდეგობრივი იყო ეს პროცესი.

* * *

ზემოთ განხილული ნაწარმოებების შექმნიდან არცთუ ისე დიდი ხნის შემდეგ, 1928 წელს, ჟურნალ „მნათობში“ გამოქვეყნდა ლექსი „ახლა – განა ასეთი დროა?“. მასში გარკვეული ცვლილებებით მეორდება ჩვენთვის საინტერესო ნაწარმოების – „მივაშუროთ“ – პრობლემატიკა: აქაც რეალობა, მოვალეობა და „მშვენიერი ქალისადმი“ ტრფობა უპირისპირდება ერთმანეთს, თუმცა ვითარება, ნაწილობრივ, ყოფით პლანშია გადატანილი:

შენ ვაჟკაცი ხარ? გსურს ისევ ტრფობამ
გული ანთოს, თვალი დალულოს;
ეხლა ვაჟკაცი ქალს უნდა უჯდეს
და მუდამ იმას ესიყვარულოს? არა,
გათავდა! შენ არ სწერიხარ მათში,
ვინც ეძებს მოვალეობას, სწორედ
ისინი ებრძვიან ახლა
გადაგვარებულს სულს და ზნეობას.

პოეტის განწყობილებაში, მის დამოკიდებულებაში წინააღმდეგობა და სინანული უკვე აღარ ჩანს: ლირიკული გმირი მოვალეობის სრულ უპირატესობას აღიარებს და აცხადებს, რომ ქალის მშვენიერების ტყვე ვაჟკაცად ვერ ჩაითვლება, რომ ტრფობისა და ინდივიდუალური გრძნობის რომანტიკული ხანა ჩავლილია.

გალაკტიონმა ამავე 1928 წელს ძველ პოეზიასთან კავშირის საბოლოოდ გაქრობაც გვაუწყა:

ის პოეზია გაქრა,
იგი ოქრო და ვერცხლი,
დრომ ძველ მიდამოს გაჰკრა
ცოცხალ ცხოვრების ცეცხლი.

შეუძლებელია, ზუსტად ითქვას, რამდენად მყარი იყო და გულწრფელი გალაკტიონის პოზიცია, ერთი რამ კი აშკარაა: 20-იანი წლების კოლიზია წარსულსა და აწმყოს შორის რომანტიკულ წარსულზე უარის თქმით დასრულდა.

II. „ავდარი“ და... „ვილჰელმ ტელი“

გალაკტიონის აკადემიური თორმეტტომეულის პირველ ტომში შეტანილია ლექსი „ავდარი“, რომელიც პირველად 1940 წელს დაიბეჭდა. ავტორის მიერ იგი 1916 წლით არის დათარიღებული. ნაწარმოებს ორი ავტოგრაფი აქვს. ერთი მათგანი (1572) ნასწორებია, მეორეში ცვლილებები თითქმის არ არის შეტანილი. აკადემიური გამოცემის მიხედვით, ნასწორებ ავტოგრაფში ლექსის სათაურია **ვილჰელმ ტელი**, ქვესათაური კი – ქება მეოთხე. მკითხველისათვის მიწოდებული ინფორმაცია არაზუსტია: სინამდვილეში, ავტოგრაფის დასაწყისში სათაურის ნაცვლად მიწერილი სიტყვები – „ვილჰელმ ტელი მეოთხე“ გადახაზულია.

გალაკტიონის მიერ მითითებულ, შილერის დრამატულ ნაწარმოებზე დაკვირვებისას აშკარა გახდა, რომ ხელნაწერმა ლექსის პირველწყაროზე მინიშნება შემოგვინახა: „ვილჰელმ ტელის“ მეოთხე მოქმედების პირველივე სცენაში, რომელიც ტბის ნაპირზე ვითარდება, დახატულია ავდრის სურათი: ტბა ღელავს, ელვაა, ქუხილი და სეტყვა. გალაკტიონის ლექსშიც ავდარი იხატება – საშინელი ტალღები და გრიგალი, თალხით შემოსილი ცა, გადატყდომის დროს აჭრიალებული მაღალი ფიჭვები, ტყვისფერ ნატბორში დატყვევებული მთვარე...

ლექსისა და „ვილჰელმ ტელის“ კონკრეტული მონაკვეთის შედარებისას ერთმა გარემოებამ დამაფიქრა: შილერთან ავდარი ცალკე არ არის ასახული, ქუხილის, სეტყვისა თუ ტბის ღელვის შესახებ პერსონაჟების საუბრიდან ვიგებთ, თუმცა, ავდარი არც ამ დიალოგშია ისე აღწერილი, გალაკტიონი რომ შთაეგონებინა...

გაჩნდა ვარაუდი, რომ ორ ტექსტს შორის კიდევ უფრო დიდი შინაგანი კავშირი არსებობდა, ვიდრე ეს პირველი შთაბეჭდილების მიხედვით ჩანდა. მიმართების ხასიათის დასადგენად შილერის ნაწარმოების მთლიანი შინაარსისა და მეოთხე მოქმედების დასაწყისში აღწერილი ავდრის აზრობრივი დანიშნულების გათვალისწინება იყო საჭირო.

„ვილჰელმ ტელის“ სიუჟეტის განვითარებაში დარისა და ავდრის მონაცვლეობას მნიშვნელოვანი ფუნქცია აქვს მინიჭებული. პიესის დასაწყისში, როდესაც მთავარი პერსონაჟი პირველად გამოჩნდება, ავდარია. ტელი არ შეუშინდება ბობოქარ ტალღებს, სტიქიას და ნავით უსაფრთხო ადგილზე გადაიყვანს კაცს, რომელიც თავისი ოჯახის ღირსების დასაცავად იბრძვის. ამ ავდრის ფონზე ცხადად წარმოჩინდება ვილჰელმ ტელის ფიზიკურ სიძლიერე და გამბედაობა.

რაც შეეხება მეოთხე მოქმედებაში დახატული ავდრის სურათს, იგი მხოლოდ სტიქიის აღწერა არ არის. ნაწარმოების შინაარსის მიხედვით, მეფისნაცვალ გესლერი არჩევანის წინაშე დააყენებს ვილჰელმ ტელს: ის ან შვილთან ერთად უნდა მოკვდეს, ან – ბავშვის თავიდან ისრით ვაშლი ჩამოაგდოს. ტელი ვაშლს ისრით ისე ჩამოაგდებს, რომ ბავშვი უვნებელი რჩება. მიუხედავად ამისა, გესლერის ბრძანებით

ვილჰელმ ტელს შეიპერობენ და ხომალდზე აიყვანენ. სწორედ ამ დროს გამძვინვარდება სტიქია. ამ ამბის მოსმენა პიესის ერთ-ერთ პერსონაჟს – მეზადურს საოცრად აღაშფოთებს. იგი კანონზომიერად თვლის ბუნების განრისხებას, რადგან, ისეთი დრო დამდგარა, როდესაც მამას აიძულებენ, შვილი სასიკვდილოდ გაწიროს. მისი აზრით, ავდარი სასჯელია. სწორედ ამის გამო მეზადური კიდევ უფრო გამძვინვარებისაკენ მოუწოდებს სტიქიას:

Крутится, вихрь! Гори, небесный сводь!
Бушуй, гроза! Вы, тучи громовыя,
Залейте все потокомъ бурныхъ водь!
Разбейте въ прахъ грядущий новый родь!
Вы царствуйте свирепыя стихии!

(იტრიალე, გრიგალო! დაიწვი ცის თალო!
იბოლოქრე, ჭექა-ქუხილო! თქვენ, ქუხილიანო ღრუბლებო,
აავსეთ მიდამო წყლის მშფოთვარე ნაკადებით!
მტვრად აქციეთ მომავალი ახალი მოდგმა!
თქვენ იბატონეთ, სასტიკო სტიქიონებო

...
Пустить стрелу в главу родного сына!
Какой отец къ тому былъ принуждены?
И какъ на то не возставать стихияхъ?

...
ღვიძლ შვილს ვესროლო ისარი?!
რომელი მამა აიძულეს ეს რომ გაეკეთებინა?
როგორ არ უნდა აღშფოთდეს ამაზე სტიქიონი?).

თუ დავაკვირდებით, ვნახავთ, რომ არც გალაკტიონის ლექსშია ასახული ჩვეულებრივი უამინდობა. ნაწარმოები შეშფოთების გამოძახატველი ფრაზებით იწყება: *რა საშინელი ტალღები, / რა საშინელი გრიგალი...*

ავდრის სურათი (თაღხით შემოსილი ცა, გადატყდომისას აჭრიალებული ორი ფიჭვი, მგლოვიარე მთვარით განათებული ოხრადშთენილი ჩარდახი...) და პოეტის მიერ გამოყენებული სიტყვები (ტყვე, მგლოვარე, თაღხები, პარტახი, გაოხრებული, ოხრად შთენილი, ორჯერ განმეორებული ტყვიისფერი) რაღაც უბედურებაზე მიგვანიშნებს:

...ცასაც ჩაუცვამს თაღხები
ტყვიისფრად ჩანარიგალი.
ნაპირთან გადატყდომის დროს
ჭრიალებს ფიჭვი მაღალი,
ელვამ კვლავ უნდა იელვოს,
გრგვინვამ ჰკრას მეხი ახალი.
ტყვე ტყვიისფერი ნატბორის,
გაქანებულად მგლოვარე,
ხანდახან ღრუბელთა შორის
გამოანათებს მთოვარე.
და განათდება უეცრად
გაოხრებული, პარტახი,
უეზოდ და უეწოდ
ოხრად შთენილი ჩარდახი...

მეზადურის მსგავსად, გალაკტიონის ლირიკული გმირსაც სურს ავდარი უფრო გამძვინვარდეს (*„ელვამ კვლავ უნდა იელვოს, / გრგვინვამ ჰკრას მეხი ახალი“*), რადგან სტიქიას ისიც სასჯელად აღიქვამს (*„ცა ელვას ისვრის წყრომისას...“*). ვილჰელმ ტელი მიუვალა მხარიდან, სიპი, შვეულად დაქანებული კლდეების გავლით ბრუნდება სანაპიროზე, მეზადურის ქოხთან. გალაკტიონის ლირიკული გმირი კი ჩარდახის დანახვისას ამბობს: *„სადაც მთებისა და ხევის/ გ ზით წამოვსულვარ ყარობი“...*

შილერის ნაწარმოები ადამიანების ტირანიის წინააღმდეგ ბრძოლას ეძღვნება. პიესაში თავისუფლებისა და ძალადობის უმნიშვნელოვანესი პრობლემაა დასმული. როდის და რა ვითარებაში უნდა მიეპყრო გალაკტიონის ყურადღება შილერის ამ ნაწარმოებსა და მის პრობლემატიკას? როდის დაიწერა „ავდარი“?

როგორც ითქვა, ლექსი 1916 წლით თარიღდება, მაგრამ პირველად 1940 წელს გამოქვეყნდა. ნასწორები, ე.წ. შავი ვარიანტი 1935-40 წლებით დათარიღებულ უბის წიგნაკშია ჩაწერილი. ამდენად, უფრო სარწმუნოა, რომ ლექსიც სწორედ ამ პერიოდში შექმნილიყო. ამ ვარაუდის სასარგებლოდ მეტყველებს გალაკტიონის ერთი თარიღიანი ჩანაწერი ამავე უბის წიგნაკში, შესრულებული ავტოგრაფის მოძღვენო ფურცელზე:

„1937. 27 აგვისტო. ტფილისში მოვიდა სეტყვა, რომელმაც თითქმის ათი წამი გასტანა. სეტყვა იყო მსხვილი, რომ იტყვიან, კაკლის ოდენა, და მეტის მეტად ხშირი, ხშირი. მე აივანზე ვიდექი, როდესაც ფანჯრების მინებზე მოაყარა სეტყვა. მეგონა მთლად დალეწავდა“.

შილერის ტექსტთან მიმართების გათვალისწინებით „ავდარი“ აღიქმება, როგორც ალეგორია. გალაკტიონი მიგვანიშნებს ტირანიისაზე, ადამიანთა სისასტიკესა და ბუნებისაგან მოვლენილ სასჯელზე. შეიძლება ითქვას, რომ „ავდარი“ – ეს მეოცე საუკუნის 30-იანი წლების გალაკტიონისეული შეფასებაა.

ნაწარმოების ამგვარი გააზრებისას ცხადი ხდება, რატომ შეიტანა პოეტმა „ავდარი“ 1940 წელს გამოცემული მესამე ტომის ცალკე განყოფილებაში – „ძველი მოტივებიდან“, ხოლო შემდეგი პუბლიკაციისას 1954 წლის „რჩეულში“ ლექსის „შექმნის“ თარიღიც – 1916 წელი – მიუთითა.

დაბოლოს, ვფიქრობ, მრავლისმეტყველია ის ფაქტი, რომ შილერის ნაწარმოები ბოროტების დამარცხებით მთავრდება, გალაკტიონის ლექსის ბოლოს კი „ავდრის“ დაუსრულებლობაზეა მინიშნება:

ნაპირთან გადატყდომისას
ფიჭვი მეორე ჭრიალებს,
ცა ელვას ისვრის წყრომისას,
გრიგალი ისევ გრიალებს.

III. „კვითხულობ დერჟავინს (რა დროს დერჟავინია?)“

გალაკტიონ ტაბიძის აკადემიური გამოცემის მეოთხე ტომში შეტანილია ოთხსტროფიანი ლექსი „ეს რა ნიაღვრებს ვეზუვი ისვრის?“. ნაწარმოები პირველად 1935 წელს, თხზულებათა რეკომპილაციის მეორე ტომში გამოქვეყნდა. ჩვენამდე მოღწეულია ლექსის სამი ავტოგრაფი. შემოქმედებით პროცესზე დასაკვირვებლად განსაკუთრებით საინტერესოა ერთ-ერთი ვარიანტი (79-დ., გვ. 1) – პოეტის 30-იანი წლების უბის წიგნაკში ჩაწერილი ტექსტი, სადაც ნაწარმოები ავტორის მიერ ზუსტად არის დათარიღებული (1933 წლის 22 ოქტომბერი). ეს ლექსის პირველი, ე. წ. შავი ავტოგრაფი უნდა იყოს, რომელმაც პოეტის მიერ უარყოფილი, ნაწარმოების თავდაპირველი მონახაზი შემოგვინახა. თორმეტტომეულის პასპორტში კვითხულობთ: „ტექსტის დასაწყისში B-ში (იგულისხმება 79-დ., გვ. 1. – ნ.ს.) გადახაზულია:

ვეზუვი ისვრის ალებს,
აღთა ნიაღვრებს,
ცეცხლის შადრევნებს ისვრის ვეზუვი,
სვეტი ცეცხლისა დგას სიბნელეში“.

ხელნაწერზე დაკვირვება გვიჩვენებს, რომ ავტორისეული სწორებები აქ ზუსტად არ არის ასახული. პოეტს ჯერ დაუწერია: „ვეზუვი ისვრის ალებს“, შემდეგ ეს ფრაზა გადაუხაზავს და ახალი ვარიანტი მოუსინჯავს: „ცეცხლის შადრევნებს ისვრის ვეზუვი“, თუმცა „ცეცხლის შადრევნები“ იქვე „აღთა ნიაღვრებით“ („აღთა ნიაღვრებს ისვრის ვეზუვი“) შეუცვლია. შემდეგ იკითხება: „სვეტი ელვარე დგას სიბნელეში“; „ელვარე“ გადახაზულია და მიწერილია „ცეცხლისა“. უარყოფილია საბოლოოდ მიღებული ორი სტრიქონიც („აღთა ნიაღვრებს ისვრის ვეზუვი / სვეტი ცეცხლისა დგას სიბნელეში“). აკადემიურის პასპორტში არაფერია ნათქვამი იმის თაობაზეც, რომ ციტირებული სტრიქონების ოდნავ ზემოთ, დღიურის იმავე გვერდზე გადახაზულია ეს სიტყვები: **დერჟავინი. იზმაილის ალების გამო.**

„იზმაილის ალების გამო“ („На взятие Измаила“) გავრილ დერჟავინის ერთ-ერთი ყველაზე ცნობილი ოდაა. იგი 1790 წელს დაიწერა და რუსების ჯარის მიერ სუვოროვის მეთაურობით თურქეთის ციხე-სიმაგრის – იზმაილის ალებას ეძღვნება.

დერჟავინის ოდის დასაწყისში ასახულმა სურათმა, განრისხებული ვეზუვის სახემ, გალაკტიონის ყურადღება მიიპყრო, პოეტმა ლექსის თარგმნა გადაწყვიტა, თუმცა პირველი და მეორე სტრიქონების გადმოქართულების შემდეგ განზრახვაზე ხელი აიღო.

გადახაზულ სტრიქონებს ავტოგრაფში გალაკტიონის ორიგინალური ნაწარმოების („ეს რა ნიაღვრებს ვეზუვი ისვრის?“) ტექსტი მოსდევს, რომლის თავდაპირველ ვარიანტში დერჟავინიდან ნათარგმნი ფრაზა („აღთა ნიაღვრებს ისვრის ვეზუვი / სვეტი ცეცხლისა დგას სიბნელეში“) უმნიშვნელო ცვლილებით მეორდება:

აღთა ნიაღვრებს ვეზუვი ისვრის
და სიბნელეში დგას ცეცხლის სვეტი,
ასე ჩემს გულში სიმღერა იძვრის
და თან მოჰყვება მას სისხლის წვეთი.

ეს სტრიქონები პოეტს იქვე შეუსწორებია, თუმცა, მიუხედავად ამისა, დერჟავინის ოდის დასაწყისთან სიანლოვე ლექსის საბოლოო ვარიანტის პირველსა და მეორე სტროფებში მაინც შენარჩუნებულია. შევადაროთ:

დერჟავინი:

Везувий пламя изрыгает,
Столп огненный во тьме стоит,
Багрово зарево зияет,
Дым чёрный клубом вверх летит...

(ვეზუვი ალს აღმოაფრქვევს,
ცეცხლის სვეტი წყვდიადში დგას,
ლაფიონი წითლად ხსნის პირს,
კვამლი შავ ბოლქვებად მაღლა მიფრინავს.)

გალაკტიონი:

— ეს რა ნიაღვრებს ვეზუვი ისვრის,
რა სიბნელეში სდგას ცეცხლის სვეტი? -

— ეს ამ გულიდან სიმღერა იძვრის
და თან მოჰყვება მას სისხლის წვეთი.

— ეს რა შავბნელი კვამლი მოედო,
რა ბურუსები მოაქვს რგოლებად?

— ეს შენს სიმღერას და სისხლს, პოეტო,
თან მოსდევს წყევლა და დაბრკოლება.

შემდეგ ორი სტროფში დერჟავინისეულ სურათთან კავშირი ქრება:

— ეს რა გრიგალმა დაიწყო ძრწოლა,
რა ჟრუნტელი წყვდიადს აწუხებს?

— ეს შენი ისმის სიმღერის ბრძოლა,
ბრძოლაზე ბრძოლით რომ უპასუხებს...

— ეს რა ბრწყინვალე მზე ამოენთო,
რა ჟრიაბულმა გადაიჟღერა?

— ეს სიმღერაა შენი, პოეტო,
გამარჯვებული ბრძოლის სიმღერა!

დერჟავინთან სტიქიის სურათი რუსთა ლაშქრის სიძლიერეზე შთაბეჭდილების შესაქმნელად არის დახატული („О росс! Таков твой образ славы,/ Что зрел под Измаилом свет!“; ო, რუსეთო! ასეთია შენი დიდების სახე/რაც მთელმა ქვეყანამ ნახა იზმაილთან); გალაკტიონთან კი იგი პოეტის შემოქმედების — მისი „სიმღერის“ დასახასიათებლადაა გამოყენებული.

გალაკტიონმა ტექსტის სწორებისას პირველივე სტროფში უარყო მარტივი პარალელი ბუნების სურათსა და შემოქმედებას შორის და ლექსს დიალოგის ფორმა მისცა: ყოველი სტროფის პირველი-მეორე სტრიქონები კითხვას წარმოადგენს სტიქიის შესახებ, მესამე-მეოთხე სტრიქონებში კი პასუხია გაცემული და ბუნების სურათის თავისებურებებით პოეტის „სიმღერა“ დახასიათებული.

1933 წელს, როდესაც „ეს რა ნიაღვრებს ვეზუვი ისვრის?“ დაიწერა, დიდი ზეიმით აღინიშნა გალაკტიონის სალიტერატურო მოღვაწეობის ოცდახუთი წლისთავი: საქართველოს სხვადასხვა ქალაქებში მოეწყო პოეტის საიუბილეო საღამოები, გამოიცა კრებული — „გალაკტიონ ტაბიძე - XXV - 1933“, სადაც იმ დროისათვის ცნობილი ლიტერატორების წერილები დაიბეჭდა. სავარაუდოდ, „ეს რა ნიაღვრებს ვეზუვი ისვრის?“ სწორედ ამ თარიღს უკავშირდება და განვლილი პოეტური გზის დახასიათებასა თუ შეფასებას წარმოადგენს.

გალაკტიონის ბიბლიოთეკაში დღემდე ინახება XIX ს-ის 60-70-იან წლებში გამოცემული დერჟავინის თხზულებათა ტომები. 1933 წელს რუსი ავტორის ნაწარმოებებს რომ კითხულობდა, ამის შესახებ თვითონვე გვატყობინებს პოეტი — მაგიდის კალენდრის ერთ-ერთ გვერდზე გალაკტიონს მიუწერია: „კვითხულობ დერჟავინს (რა დროს დერჟავინია?)“.

გალაკტიონმა ამ ლექსში გამოყენებულ პარალელს (ვულკანის ამოფრქვევა// პოეტის გულში სიმღერის გაჩენა) კიდევ ერთხელ მიმართა 1935 წლით დათარიღებულ ნაწარმოებში „ვეზუვი“. აქ თითქოს 1933 წელს დაწერილი ლექსის პირველი სტროფის პოეტური განმარტებაა გადმოცემული:

...უცებ ქვა გასკდა და მის სიღრმიდან
ამოჩუხჩუხდა ცეცხლების წყარო.

ასე, პოეტის ბედიც: ღუმილი
დიდხანს აწვალავს ქვათა სიმძიმით...

უცებ მოსკდება გრძნობათ ნაკადი
და სიბნელეში შეღის ციმციმით!